

Mieczysław Sprengel

Rola wiedzy, instytucji wiedzy i rządu australijskiego w społeczeństwie wielokulturowym w Australii

---

Kultura i Edukacja nr 3, 113-128

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Mieczysław Sprengel

ROLA WIEDZY, INSTYTUCJI WIEDZY I RZĄDU AUSTRALIJSKIEGO W SPOŁECZEŃSTWIE WIELOKULTUROWYM W AUSTRALII

---

1. Zagadnienie kapitału ludzkiej wiedzy we współczesnym świecie i w Australii

Stan ludzkiej wiedzy w XX wieku wpłynął zdecydowanie na zaawansowane technologie, które zmieniły technikę produkcji i typy maszyn. Wydatki na mechanizację pociągnęły również za sobą jednoczesne wydatki na edukację społeczeństw. Proces ten spotęgował się zwłaszcza w krajach rozwiniętych, u podłoża których leży demokracja. Inwestycje w edukację ludzką w tych krajach przyniosły perspektywy dla procesów technologicznych, produkcji i dalszej przewagi nad krajami niedemokratycznymi i zacofanymi. Inwestycje w edukację poszerzyły więc możliwości rozwojowe współczesnych społeczeństw rozwiniętych. Ten proces zadecydował również o dokonanych zmianach i rozwoju w Australii, która już dawno znalazła się w grupie państw demokratycznych.

W związku z rozwojem i inwestowaniem w ludzki kapitał można spodziewać się trzech ważnych rzeczy: po pierwsze – poprawy wydajności, po drugie – poprawy jakości i zadowolenia osobistego związanego z udziałem w edukacji i samokształceniu oraz trzecia spodziewana rzecz – to wartość, jaką odnosi społeczeństwo z edukacją poszczególnych jednostek ludzkich¹.

Koncepcja inwestowania w ludzki kapitał jest tak samo ważna jak inwestycje w zakłady pracy, które potrzebują rozwoju. Australijczycy inwestujący w nie ludz-

---

¹ R.J. Miller, E.D. Shade, *Foundations of Economics*, Melbourne 1996, s. 209.

ki kapitał zawsze spodziewali się wygenerowania nowego produktu, który spłacał inwestycję. Podobnie jest z inwestycjami w ludzki kapitał. Dzisiaj nie tylko w społeczeństwach demokratycznych konieczne są i potrzebne inwestycje w ludzki kapitał. Dlatego kraje rozwinięte pomagają innym krajom nie tylko doksztalić się, ale zrzucić jarzmo reżimów. W tym procesie ma swój udział w historii również Australia, która budując społeczeństwo wielokulturowe była zaangażowana w edukację i stworzenie kapitału ludzkiego.

Skoro więc nie ma właściwie żadnych przeciwwskazań, aby ludzki kapitał był inaczej potraktowany niż inwestycje materialne, to wypada zwrócić na to baczną uwagę. Dlatego też zadaniem tego materiału jest zwrócenie uwagi na rolę wiedzy, instytucji wiedzy i zaangażowania australijskiego rządu w proces edukowania społeczeństwa australijskiego w minionych dekadach XX wieku.

Wyniki badań przeprowadzone w Australii na początku lat 90. XX wieku i ich prezentacja w tabelach pokazała, iż zdobyte przez ludzi ponadprzeciętne wykształcenie przyniosło im średnio wyższe zarobki niż osobom, które były słabiej wyedukowane. Prace naukowe Chapmana i Chia w Australii wykazały w 1989 roku, iż płace rosły wraz z wiekiem u osób posiadających wyższy poziom edukacji. Jeśli chodzi o same zarobki, to edukacja odgrywała większe znaczenie w przypadku kobiet niż mężczyzn w Australii². Można zauważyć, iż z czasem pracownicy fizyczni w Australii zaczęli doceniać bardziej edukację i zdobytą wiedzę oraz jej wpływ na pracę i zarobki.

W ten sposób doceniono pracowników z dyplomami i powstał w efekcie w Australii popyt na takich wyuczonych pracowników, m.in. w latach 80. XX wieku przyjmowano chętnie inżynierów i innych imigrantów wyspecjalizowanych w zawodach technicznych. Na podstawie przeprowadzonych badań można powiedzieć, iż potwierdziły one tezę o tym, że edukacja i szkolenia poprawiają wydajność w pracy oraz szkoląc pracownika w specjalizacji, odgrywają kluczową rolę w zdobywaniu wiedzy i postępie.

Problem gospodarki opartej na wiedzy sprawia w ostatnich latach duże zainteresowanie nie tylko w Australii. Zagadnienie to wiąże się z teorią wzrostu endogenicznego³. Podkreśla się, iż wszystkie czynniki produkcji powstają w procesie na-

---

² Ibidem, s. 212.

³ Nowe teorie wzrostu gospodarczego są związane z teorią wzrostu endogenicznego, która jest oparta na postępie technicznym, sprawnym systemie innowacyjnym – dystrybuującym wiedzę. Warunkiem konkurencyjności przedsiębiorstw jest innowacyjność, a innowacyjność to m.in. instytucje i powiązania między nimi, dzięki którym dana gospodarka stanowi sprawny mechanizm dystrybucji wiedzy celem jej dalszego przetworzenia. Dla sprawności systemu innowacyjnego pełni duże znaczenie system edukacyjny, ważny jest nagromadzony zasób wiedzy. Według nowej teorii wzrostu, stanowiącej najlepszą teoretyczną podbudowę koncepcji systemu innowacyjnego, podsta-

gromadzenia kapitału, w tym również nagromadzenia kapitału wiedzy. Wiedza jawi nam się jako jeden z czynników produkcji, a zatem akcentowanie, iż „gospodarka oparta jest na wiedzy”, jest w pewnym sensie oczywiste i nie trzeba tego podkreślać, ale mieć świadomość tej zależności. Niektórzy mówią inaczej i bardziej precyzyjnie, iż gospodarka jest napędzana wiedzą (knowledge driver economy). Wiedza staje się zatem ważnym czynnikiem determinującym tempo i poziom rozwoju gospodarczego⁴. Znaczenie czynnika wiedzy jest oczywiste, gdy udowodni się, iż wzrost gospodarczy następuje również bez środków trwałych lub przy ich nieznacznym wzroście. Przy gospodarczym rozpatrywaniu ważne jest, aby wiedzę potraktować w węższym znaczeniu, wiedzy naukowej. Punktem wyjścia staje się tu tzw. kapitał wiedzy na co składa się wiedza naukowa z jej skumulowanymi wynikami badań oraz poziomem wiedzy społeczeństwa, może to być formalnie osiągnięty poziom wiedzy lub faktycznie osiągnięty poziom wykształcenia. Istotną rolę w przypadku analizy współzależności pomiędzy wykształceniem a poziomem rozwoju gospodarczego ma zbadanie wykształcenia, które dotyczy osób pracujących, a nie całej ludności danego kraju. Przy osiąganiu wykształcenia istotny jest wkład i rola jaką odnosi edukacja, której ze szczególnym uwzględnieniem poświęcony jest niniejszy artykuł zajmujący się Australią. Albowiem edukacja okazała się m.in. nośnikiem wiedzy i była ważnym elementem w Australii, zwłaszcza od lat 70. XX wieku, kiedy to tworzyło się społeczeństwo wielokulturowe⁵. Przy czym można podkreślić, iż trudno stwierdzić stan poziomu wiedzy, w odróżnieniu od zbadania nakładów przeznaczonych na naukę i edukację w Australii, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Powyższe zagadnienia związane z edukacją będzie starał się wyjaśnić niniejszy artykuł poświęcony roli instytucji wiedzy i rządu australijskiego w społeczeństwie wielokulturowym w Australii. Artykuł niniejszy nie będzie się zajmował samym kapitałem wiedzy jako takim, ale będzie omawiał znaczenie wiedzy w edukacji w Australii w kontekście zaistniałych zmian w szkolnictwie tego kraju. Zwrócona zostanie uwaga na edukację, ponieważ odnosi się ona do systematycznych procedur związanych z nauczaniem i nauką powiązaną z podstawowymi szkołami i szkołami wyższymi II stopnia, uniwersytetami i college'ami, instytucjami technicz-

---

wowym czynnikiem wpływającym na wzrost gospodarczy jest endogeniczny postęp techniczny. W teoriach endogenicznych pracownicy traktowani są jako element zdolny do aktywnego działania i kreowania zmian w procesie produkcji, a więc ogromną rolę we wzroście produktywności przypisuje się kapitałowi ludzkiemu i wiedzy. Suwny system innowacyjny, dystrybuujący wiedzę, przyspiesza procesy uczenia się w gospodarce i stymuluje wyższy ogólny poziom rozwoju danej gospodarki.

⁴ L. Zienkowski, *Wiedza a wzrost gospodarczy*, Warszawa 2003, s. 15.

⁵ Ibidem, s. 16.

nymi i dalszą edukacją. Nie będzie tu mowy o oświatowej roli rodziny albo o oświatowym wpływie, który został wywarty w dawniejszych czasach i obecnych poprzez elektroniczne i drukowane środki przekazu, sztukę i inne formy kultury. Duża uwaga zostanie skierowana na instytucje wiedzy i rządu australijskiego, które były i są odpowiedzialne za edukację i poprzez to odpowiedzialne są za poziom wiedzy.

2. Znaczenie instytucji wiedzy w Australii

W Australii istnieją dwie kategorie szkolnictwa – państwowe i prywatne (w tym kościelne). Wszystkie instytucje wiedzy działają w zakresie tych dwóch kategorii. Edukacja zaczyna się od klasy zerowej, a kończy się na klasie 12. czyli maturalnej. Matura jest jednocześnie egzaminem na studia uniwersyteckie lub kursy pomaturalne. Uniwersytety prowadzą działalność naukową i dydaktyczną w szerokim zakresie dyscyplin. W Australii nie ma szczególnie wybijających się uniwersytetów w randze światowej, natomiast wybitnymi osiągnięciami odznaczają się poszczególne wydziały. Studia uniwersyteckie prowadzą studentów do dyplomów na różnym poziomie, od licencjatu po doktorat. Studia uniwersyteckie w Australii można podzielić na 2 etapy, Undergraduate – prowadzące do stopnia Bachelor Degree, Postgraduate – prowadzące do stopni wyższych, czyli Bachelor with Honours, Master Degree (magister) czy PhD (doktorat). W większości uniwersytetach uzyskuje się stopień Bachelor po 3-letnich studiach (Bachelor of Science, Bachelor of Engineering, Bachelor of Biotechnology itd.) i jest to wystarczające, aby zostać uznanym, jako osoba z wykształceniem wyższym.

Trzecią główną instytucją obok uniwersytetów i Collegiów o dużym znaczeniu w Australii stały się TAFE – The Technical and Further Education (Techniczna i Dalsza Edukacja). TAFE znalazły swoje miejsce w polityce rządowej od 1974 roku. Są głównie rozlokowane w większych miastach i są jednymi z większych instytucji edukacyjnych w Australii, jest ich ponad 200 i zajmują czasem obszerne tereny z luźno postawionymi budynkami przeznaczonymi do różnych zajęć i wykładów. Instytucjom tym z reguły towarzyszy dobra lokalizacja z połączeniami kolejowymi oraz autobusowymi, aby studenci mieli łatwy dostęp do nauki. Studenci TAFE są odbiorcami: szkoleń zawodowych, dokształcenia językowego oraz nauki zawodu m.in. związanej z hotelarstwem, turystyką itd.

Powstały w latach 70. XX wieku w Australii TAFE – to sektor edukacji przeznaczony dla ludzi, którzy już pracują lub ukończyli High School albo dokształcają się na kursach, pogłębiając wiedzę w konkretnym zawodzie. Celem TAFE jest wykorzystanie i rozwinięcie umiejętności, niezbędnych do powiększenia swoich moż-

liwości w pracy zawodowej. Istnieją również w TAFE kursy rozwijające aktywność rekreacyjną. Instytucja TAFE wyznaczyła sobie przejrzyste cele, które obejmują zdobycie przodownictwa na rynku w szkoleniach ludzi na różnych polach wiedzy i zdobycia umiejętności efektywnego szkolenia studentów. W TAFE widać wyraźne zaangażowanie w kierunku połączenia edukacji z sektorem gospodarczym, a także poprawienia komunikacji ze studentami.

Oprócz instytucji TAFE, istnieją w Australii również prywatne instytucje nauczania, które prowadzą podobne szkolenia, co stanowi dla TAFE konkurencję. Jednocześnie władze TAFE stwierdziły, iż zjawisko to wpłynęło na polepszenie jakości kursów i podniesienia poziomu nauczania, na czym z pewnością zyskali studenci.

Od 1974 roku do 1984 roku w Australii znacznie zwiększyła się liczba studentów, a mianowicie ze 133 000 osób do 423 127 osób. W 1984 roku TAFE zatrudniały 49 458 nauczycieli, z czego 17 135 nauczycieli na pełny etat. W 1991 roku w kursach dziennych w TAFE uczestniczyło 1 570 000 studentów, a w wieczorowych i eksternistycznych 585 000 studentów, którzy również brali udział w zajęciach rekreacyjnych⁶.

Przed 1990 rokiem istniały głosy niezadowolenia, iż rząd niedocenia edukacji prowadzonej na niższym poziomie niż uniwersytecka. Jeszcze dane z połowy lat 80. sugerują, iż w porównaniu z normą OECD Australia dawała małe możliwości w osiągnięciu edukacji drogą pozauniwersytecką. Recesja z 1991 roku spowodowała większe zainteresowanie rządu formą kształcenia pozaakademicką mieszkańców Australii. W wyniku recesji z wczesnych lat 90. XX wieku duża część studentów uświadomiła sobie wartość z posiadania lepszych kwalifikacji i zdobycia umiejętności, które będą wykorzystane w pracy zawodowej. W wyniku tego w 1992 roku rząd federalny i rządy stanowe postanowiły utworzyć instytucję Australia National Training Authority (Australijski Narodowy Urząd Szkoleniowy), która miała pracować nad narodowymi priorytetami i celami kształcenia.

Porozumienie pomiędzy przemysłem a rynkiem pracy było kluczowe dla organizowania w TAFE kierunków kursów odpowiadających zapotrzebowaniu rynkowemu. Skrócone kursy powstały właśnie po to, aby zaspokoić potrzeby pracodawców. Dłuższe i bardziej tradycyjne kursy są wciąż modyfikowane, zgodnie z umiejętnościami studentów oraz wymaganiami pracodawców. W ten sposób TAFE stały się nowym popularnym modelem zdobywania wiedzy i kształcenia w Australii.

⁶ R.J. Miller, E.D. Shade, *op.cit.*, s. 215.

3. Rola rządu w finansowaniu edukacji

Pod koniec II wojny światowej w Australii było 181 000 uczniów i 6 000 zatrudnionych nauczycieli w australijskich szkołach II stopnia. Na tym poziomie nauczania obserwujemy ciągły wzrost liczby uczniów do 1977 roku, kiedy to było 1 120 000 uczniów w szkołach średnich z 80 980 tysiącami zatrudnionych nauczycieli. Po kilku latach spadku w australijskich szkołach II stopnia ponownie zaczął się wzrost liczby uczniów i w 1984 roku osiągnął pułap 1,25 mln uczniów z niemal 98 000 zatrudnionych nauczycieli. Oprócz szybkiego wzrostu ilości uczniów, w skali całego procesu edukacyjnego nastąpił jednocześnie wzrost w liczbie uczniów uczących się w postobowiązkowych klasach, czyli po 10. klasie. Pomimo tego progressu jeszcze w we wczesnych latach 70. znaczna część osób kończyła edukację na 10. klasie.

Cofając się do lat 50. XX wieku, trzeba zaznaczyć, iż w tym czasie nastąpił okres próby w rozwoju szkolnictwa, stabilizacji i rozrostu funduszy uniwersyteckich. Wprowadzenie funduszy uniwersyteckich było wyrazem troski o edukację oraz zapobieżeniem rządowego niepokoju, iż obniżenie dochodów wśród ludności sprawi po wojnie spadek liczby studentów objętych programem odbudowy. Po wojnie rząd opłacał czesne studentom i pokrywał koszty ogólne byłych żołnierzy - studentów. W sumie w wyniku raportu komitetu Millsa powstał program wspierania finansowego państwowych szkół wyższych⁷. Rządowy system stypendiów był wsparciem dla 3000 studentów przed 25. rokiem życia. W ten sposób już w 1955 roku 40% studentów otrzymywało pomoc finansową⁸. Ten czas był w Australii okresem politycznej stabilności, wzrostu ekonomicznego i wzrostu populacji. Te czynniki z pewnością wpłynęły na wzmocnienie roli australijskich instytucji Commonwealth w edukacji. Rosła liczba studentów – z 34 480 osób w 1956 roku do 47 565 studentów w 1959 roku.

Zainicjowana reorganizacja struktur politycznych w Canberrze w 1950 roku przez rząd Menziesia doprowadziła do likwidacji Ministerstwa Powojennej Odbudowy, a do wzmocnienia roli doradczej i koordynacyjnej Departamentu Premiera. W tej sytuacji premier miał wpływ na politykę państwa, a w jego zarządzaniu znalazła się również Komisja Uniwersytecka. W roku 1959 w wyniku raportu Murray'a założono Australijską Komisję Uniwersytecką, co sprawiło, iż państwo stało się bardziej odpowiedzialne za edukację. Między innymi Państwo Australijskie uznało potrzebę edukacji aborygenów, zwłaszcza z obszarów północnych. Już

---

⁷ *Education for All Australians*, Canberra 2001, s. 24.

⁸ *Ibidem*, s. 26.

pierwsi nauczyciele zaczęli uczyć dzieci aborygeńskie w lipcu w 1950 roku w pierwszych czterech placówkach. W 1955 roku istniało już 11 szkół rządowych i dwie szkoły przykościelne zajmujące się nauczaniem aborygenów⁹.

W następnych trzydziestu latach następowały dalsze próby generalnego i szczegółowego zmodyfikowania australijskiej edukacji. Niektóre próby modyfikacji nie powiodły się, bo miały na celu bardziej polityczny niż edukacyjny cel, m.in. na podstawie raportu Martina z 1964 roku i Wark Report z 1966 roku doszło do utworzenia w 1965 roku College of Advanced Education – College Zaawansowanej Edukacji, gdzie znaleźli się nauczyciele połączeni w grupy o bardzo odmiennych kwalifikacjach¹⁰. Niemniej nastąpił rozwój w liczbie uczących się, albowiem gdy w 1950 roku było zapisanych około 1 025 900 uczniów z 33 700 nauczycielami, to po dwudziestu latach było już 1 812 000 studentów i około 64 700 nauczycieli. Wzrost liczby nauczycieli spowodował, iż byli oni wykształceni w różnych specjalnościach. Generalne wskaźniki zapisów do szkół stale rosły w Australii do 1979 roku (1,87 mln) i nie przejmowano się od tej pory niższym wskaźnikiem urodzeń.

W latach 70. XX wieku nastąpiła znaczna zmiana w podejściu do problemu edukacji. Zmiany nastąpiły zwłaszcza od 1972 roku za rządów Labor Party i premiera Whitlama. Nastąpił wzrost w budżecie na edukację oraz zmiany w programie nauki. W latach 70. XX wieku choć nic nie zmieniło się w zapisach konstytucyjnych, to szczególnie zwiększyła się rola Commonwealthu, który odgrywał główną rolę w polityce edukacyjnej i finansowej w państwie. Państwo od roku finansowego 1972/1973 znacznie łożyło na szkoły w Australii. W 1983/1984 roku przekazano już bardzo duże sumy na edukację. Jednocześnie krytykowano scentralizowaną biurokrację i rozdzielanie pieniędzy bez zweryfikowania lokalnych potrzeb na edukację. Choć zakładano w tym celu stanowe urzędy administracyjne, to jednak poszczególne szkoły miały ograniczoną rolę w decydowaniu o swoim losie. Dopiero prawodawstwo w Południowej Australii z 1972 roku i w Wiktorii z 1975 roku stanowiło wzorzec dla poszczególnych szkół w innych rejonach Australii w sprawach działalności, polityki nauczania dzieci i zmian programowych. Jednak ciągle podkreślano, iż jeśli lokalne organy edukacyjne mają być odpowiedzialne za realizowanie szczegółowych celów polityki szkoły, to potrzebują one dostać znaczącą władzę nad funduszami szkoły. Jednak wielu nauczycieli nie chciało obarczyć się odpowiedzialnością za programy i podnoszenie poziomu edukacji. Komplikacje pojawiły się kiedy trzeba było wyznaczyć granice i obszary szkolnej autonomii i autorytetu państwa oraz roli, którą każda strona ma pełnić. Postulo-

⁹ Ibidem, s. 21.

¹⁰ D. Mosler, *Australia, the recreational society*, Westpoint 2002, s. 131.

wano, aby publiczne departamenty edukacji były bardziej niezależne od rządu niż to było pierwotnie. Proponowano, aby najlepsi uczeni zostali zaangażowani do opracowania programu nauczania dla edukacji dzieci. Z czasem w obliczu pogorszenia się sytuacji ekonomicznej rząd zastanawiał się jak skuteczniej i lepiej rozdzielać pieniądze na edukację.

W latach 70. powstał w Australii TAFE jako charakterystyczna instytucja edukacyjna w Australii. Od czasu powstania TAFE w 1974 roku rząd federalny w odpowiedzi na raport Kangana znacznie zwiększył finansowanie dla TAFE. Źródłem finansowania instytucji TAFE dla Państwa Australijskiego są środki finansowe z krajowego dochodu (GDP) i funduszy z instytucji Commonwealth oraz z budżetów stanowych. Częściowo w opłatach za szkolenia partycypują uczestnicy kursów, w zależności od ich sytuacji materialnej. Jest to jednak uzależnione od rodzaju kursu i jego czasookresu trwania.

Na początku dekady lat 70. nastąpił kryzys naftowy, w wyniku czego wzrosła stopa procentowa inflacji i bezrobocie. Te czynniki były odpowiedzialne w późniejszych latach dekady lat 70. za wydatki i ograniczenia w dalszym rozwoju gospodarczym. Z powodu ograniczeń w gospodarce rosło silne zainteresowanie rozwojem edukacji. Na tym tle nastąpiły znaczące powiązania i relacje pomiędzy edukacją a bezrobociem. Te zależności zostały udokumentowane naukowo w latach 80. XX wieku. W sumie od roku 1950 do 1975 obserwujemy rozwój placówek oświatowych w Australii, który dokonał się przy wyraźnym wsparciu finansowym rządu¹¹.

Jeśli chodzi o płace dla nauczycieli, to podkreśla się, iż błędem było złączenie wszystkich szkół wyższych, a więc starych uniwersytetów, nowo powstałych szkół wyższych i różnych innych o mniejszym znaczeniu instytucji edukacyjnych w jeden system płacowy. Znaleźli się więc tam pracownicy o różnych kwalifikacjach i dorobku naukowym. To zjawisko wystąpiło w latach 80. XX wieku za premiera Hawka i rządów Partii Pracy. Takie posunięcie nie zadawało nikogo, niskie fundusze na płace i przepracowane intelektualnie elity były oburzone rażąco niesprawiedliwością, ludzie zastanawiali się później jak nauczyciele mogli pracować w takim systemie. Obecnie rządząca Partia Liberalna i premier John Howard próbują stworzyć w Australii lepszy i bardziej konkurencyjny system uniwersyteckiego kształcenia, który mógłby być porównywany do innych światowej klasy uniwersytetów.

Jedną z przyczyn powstałych zaniedbań na polu edukacji było w Australii zaniedbanie w dziedzinie wzrostu wydatków na szkolnictwo. Wzrost wydatków na-

¹¹ B. Crittenden, *Education in Australia: Conformity and Diversity*, Melbourne 1989, s. 71.

stąpił zbyt późno. W tym czasie trzy najpotężniejsze gospodarki świata – Stany Zjednoczone, Japonia i Niemcy przeznaczały znaczną część produktu krajowego brutto na szkolnictwo wyższe. Inaczej było w Australii, która startowała w świecie bez ugruntowanych tradycji w osiągnięciach naukowych i nie miała poczucia znacznej pozycji w świecie nauki. W ten sposób Australia znalazła się daleko w tyle za innymi krajami OECD. Pod koniec lat 80. XX wieku Australia wydawała 4,72% produktu krajowego brutto na edukację, co plasowało ją na 17. miejscu spośród 24 krajów należących do OECD. Średnia wydatków w krajach OECD wynosiła niewiele ponad 5%. W latach 90. XX wieku kontynuowana była tendencja spadkowa, a w 2000 roku wydatki spadły do 4,33% produktu krajowego brutto, plasując Australię na dole tabeli OECD. Ta tendencja spowodowała, iż z początkiem obecnego stulecia, czyli XXI wieku Australia nie była najlepiej notowanym edukacyjnie państwem w światowej gospodarce. Sytuacja ta poniekąd jest spowodowana słabym systemem publicznej edukacji państwowej.

Wydatki rządu danego kraju na edukację uwidaczniają się w proporcji GDP ulokowanej w tym sektorze. Dla przykładu, w roku 1988/1989 wydano w Australii 4,8% z GDP i stanowiło to średni wskaźnik w krajach OECD. Niższy wskaźnik miały tylko Japonia, Hiszpania, Niemcy, Portugalia i Wielka Brytania. Stany Zjednoczone miały 5%, a najwyższy procent miała Dania – 6,8%. Prywatny sektor miał udział 0,4% w GDP, a ten sam sektor prywatny miał najwyższy udział procentowy w Szwecji i Belgii, a najniższy w Danii¹². Proporcja populacji zapisanej na rozmaitego rodzaju kursy edukacyjne w Australii osiągnęła średni wskaźnik w krajach OECD i było to spowodowane tym, iż Australia ma młodą strukturę demograficzną.

W Australii Rząd Federalny jest odpowiedzialny za finansowanie uniwersytetów, a Rząd Stanowy bierze odpowiedzialność za inne sektory kształcenia. Poszczególne stany w Australii do tej pory wydawały około 25% swoich wydatków na edukację. Jednak ciężar edukacji ma przejść na Rząd Federalny w większym stopniu, szczególnie szkoły średnie mają być finansowane z puli rządowej. Poszczególne stany w Australii są jednak nadal odpowiedzialne za utrzymywanie szkolnictwa podstawowego i średniego¹³. Uogólniając, można powiedzieć, iż gdyby nie wsparcie i finansowanie ze strony rządu, to wolniej przebiegałby proces edukacji w Australii.

Szerszym zagadnieniem jest z kolei kwestia, kto powinien płacić za zdobywanie wyższego wykształcenia w Australii? W 1983 roku za rządów premiera Hawke

---

¹² Ibidem, s. 217.

¹³ Ibidem, s. 73.

i Partii Pracy wprowadzono program wsparcia finansowego dla wyższych szkół m.in. wprowadzono w 1987 roku opłatę administracyjną dla studentów wyższych szkół w wysokości 250 \$ AUD. Opłata za kursy roczne w pełnym wymiarze godzin kształtowała się w wysokości 1800 \$ AUD. Opłatę tę student musiał uiścić, jeśli jego dochód opodatkowany osiągnął 22 000 \$ AUD lub wyższą kwotę. Wyjątek zwolnienia z opłat stanowiły kursy studentów w TAFE na pielęgniarstwo i inne szczególnie określone kursy. Patrząc ze strony społeczeństwa australijskiego, można powiedzieć, iż nie istnieje w Australii jakaś forma edukacji za darmo.

Niektórzy zastanawiali się dlaczego poszczególne stany mają partycypować w płaceniu na edukację. Po pierwsze, edukacja wywołuje pozytywne skutki, a po drugie dzieci z biednych rodzin mają również możliwość rozwijania się i ucieczki od biedy. Rola rządu polega na określeniu, ile mają płacić ludzie za zdobywane wykształcenie. Jeśli płaci się na edukację z prywatnych pieniędzy, to oczywistą sprawą jest, iż korzyści odnosi student, a społeczeństwo ma z tego powodu zysk w postaci odprowadzanych podatków od zarobionych pieniędzy przez uczelnię. W rzeczywistości w Australii nie ma wielu prywatnych szkół wyższych, ale pomimo tego podatki za opłacaną edukację wyższą robią w tym przypadku jakiś dochód. Jeśli zaś chodzi o samych studentów, to większość studentów w Australii pochodzi raczej z rodzin niezamożnych niż z klasy średniej i wyższej. Dlatego też wydaje się uzasadnione utrzymywanie wsparcia finansowego ze strony rządów stanowych.

Średnie koszty edukacji w Australii są wysokie i wynoszą około 30 000 \$ AUD. 1/5 z tej sumy, czyli 6000 \$ AUD powinien zapłacić sam student. Oczywiście istnieją formy pomocy dla studentów, którzy nie mogą tej kwoty zaraz zapłacić i mogą starać się o pożyczkę od banku i uiścić tę kwotę zaraz po studiach po znalezieniu pracy. Jeśli studenci zapłacą 1800 \$ AUD z góry, to mają udzielony rabat 15%. Dla ludzi z biednych klas kwoty te stanowią problem finansowy. Studenci czasem opłacają te kwoty na raty. Płatne studia w Australii są z pewnością pewną barierą, a szczególnie ciężko mają samotne kobiety, które kształcą swoje dzieci bez wsparcia finansowego drugiej osoby – partnera.

Rządy stanowe mają konstytucyjny obowiązek zabezpieczenia edukacji dla wszystkich dzieci w wieku szkolnym, a rodzice mają prawo wybierać szkoły, które nie należą do państwa. W 1991 roku 28% dzieci chodziło do niepaństwowych szkół. Niektóre szkoły są objęte funduszami z grantów. W roku 1990/1991 około połowy szkół prywatnych było wspieranych przez granty rządowe. Dla orientacji można podać, iż średni koszt kształcenia dziecka w nierządowej szkole w 1991 roku wynosił dla rodziców 1500 \$ AUD rocznie¹⁴.

¹⁴ Ibidem, s. 217.

W 1965 roku Rząd Federalny powziął decyzję o przyznaniu funduszy i ustanowieniu nowej formy instytucji o wyższym wykształceniu, a był to College of Advanced Education (CaEs) zbliżony charakterem do uniwersytetu. W ten sposób rozszerzono ilość technicznych szkół i szkół dla nauczycieli, których było w 1946 roku 7, w 1962 – 28, a w 1984 – 45 College'ów. W 1984 roku zapisanych było ponad 175 000 studentów z prawie 10 000 zatrudnionymi nauczycielami w pełnym wymiarze godzin. Pomiędzy 1971 rokiem a 1975 rokiem stan zapisanych razem studentów wzrósł z ponad 70 000 do ponad 125 000.

Trudną sytuację starano się wyprowadzić i na skutek raportu profesora Millisa starano się coś zmienić w tej dziedzinie. Po pierwsze, na podstawie Konstytucji w sekcji 96 wymagano, aby baza finansowania uniwersytetów spoczywała w głównej mierze na rządach stanowych, a granty były tylko uzupełniającym elementem finansowym na uniwersytetach, taka forma finansowania pozostała już na długie lata. Dochód uniwersytecki brał się więc z grantów i indywidualnych opłat studentów. W wyniku krytycznych ocen i badań systemu edukacyjnego premier Menzies zwiększył poparcie dla wyższej edukacji, co skutkowało zwiększonymi nakładami na edukację i utworzeniem programów stypendialnych. Powstał również nowy komitet, który miał za zadanie doradzanie rządowi w sprawach finansowych uniwersytetów australijskich oraz w kierunku przyszłej edukacji. Komitet ten działał aż do lat 80. XX wieku¹⁵. W tym trudnym czasie dla edukacji w Australii powstało sześć nowych szkół wyższych, które zostały założone od 1958 roku do 1968 roku. Szkoły te były skoncentrowane w podmiejskich regionach, m.in. w Sydney powstało daleko od centrum miasta Macquarie University, Monach University i La Trobe powstały w Melbourne oraz Flinders w Adelajdzie. Szkoły te charakteryzowały się m.in. próbą nauczania według nowego programu, a oprócz tego stworzyły możliwość szerszego dostępu dla społeczeństwa do szkół wyższych.

Pod koniec XX wieku Australia stała się już krajem o nowoczesnym systemie edukacyjnym, który szczególnie podkreślał praktyczne strony wiedzy.

4. Zmiany we wzroście zapotrzebowania na wiedzę

W ciągu XX wieku poziom edukacji w Australii podnosił się ciągle, a tylko w niektórych okresach cofał się. Taki proces dokonywał się również w innych narodach i Australia nie jest w tym unikatem. Również w innych narodach poprzez poszczególne dekady dokonywały się procesy zmian. W czasach kolejnych dekad zmieniał

¹⁵ *Education for All Australians*, Canberra 2001, s. 25.

się powoli świat, a zmiany dotyczyły edukacji ludzi od mniej wykształconych z mniejszymi dochodami aż do bogatszych i bardziej wykształconych. Następnie zmiany dotyczyły majątków, zdrowia, dobrobytu, zwyczajów i wartości dotyczących religii i moralności, ról płci, wychowania dziecka, zatrudnienia, form spędzania wolnego czasu, nierówności i polityki. Przed początkiem XX wieku edukacja była bardziej lekceważona, niż już z początku XX wieku i w jego dalszych dekadach.

Poziom edukacji mocno się podniósł w Australii w XX wieku. Aby określić ilość lat pobierania nauki, przeprowadzono badania w Australii na 30 600 osobach.

Stwierdzono, iż średnio Australijczycy urodzeni przed 30. i 40. latami w XX wieku kończyli szkolną edukację pobierając 9,3 lat nauki. Tylko 22% z tych osób kończyło szkołę pobierając 12 lat edukacji, a 6% ukończyło uniwersytety. Średnia liczba lat pobranej nauki dla ludzi z lat 30. XX wieku w Australii wynosiła 10 lat. 27% osób skończyło szkolną edukację pobierając 12 lat nauki, a 8% zakończyło edukację uniwersytetem. W latach 40. XX wieku 37% osób kończyło 12 lat nauki, a 15% ukończyło uniwersytety, w latach 50. XX wieku 47% skończyło 12 lat nauki, a 20% ukończyło edukację na poziomie uniwersyteckim. Jeśli mielibyśmy podsumować badania, to można powiedzieć, iż średnio osoby urodzone od 1960 roku mają około 2,6 lat nauki więcej niż osoby urodzone przed 1929 rokiem. Procent skończonych klas szkół średnich wzrósł w tym czasie od 22% do 55% w tym samym czasie. Procent ukończonych studiów przez osoby również wzrósł z 6% do 21%.

Zmiany, które zaszły w Australii, były podobne jak w większości zachodnich państw. Zaznaczył się spadek wielkości rozmiaru rodzin i nastąpił gospodarczy rozwój na świecie. Z pewnością następujące czynniki spowodowały wzrost edukacyjny w Australii. Pierwsza cecha to urbanizacja, która charakteryzuje się spadkiem zatrudnienia, lepiej płatnymi pracami oraz łatwiej przebiegającą edukacją dzieci w mieście niż na wsi. Drugą cechą jest spadek płodności. W Australii, tak jak w większości zachodnich krajów, poziom płodności był płynny i w okresie powojennym zaznaczył się tzw. „baby boom”, a w późniejszym czasie ustabilizował się aż do czasu, kiedy wskaźnik posiadanych dzieci przez małżeństwo wynosi poniżej dwóch dzieci. We wcześniejszym okresie w Australii, tak jak w innych krajach, przy większej ilości dzieci rodzice tracili energię, czas i pieniądze, które musieli rozdzielić na więcej dzieci, którym musieli zapewnić opiekę i edukację. W późniejszym czasie, kiedy dzieci było mniej, rodzice mogli skoncentrować się na jednym lub dwojgu dzieci i wydać na nie więcej pieniędzy, a w ten sposób podnosił się poziom edukacji w społeczeństwie australijskim. Kolejnym, trzecim elementem jest wzrost gospodarczy, który pozwolił na większe możliwości edukacyjne. W przeszłości rodziny o skromnych zarobkach nie były skłonne wysyłać

dzieci do szkoły, lecz bardziej preferowały podjęcie przez nie pracy¹⁶. W bogatych społeczeństwach, gdzie demokracja istnieje już od lat, rodziny inwestują w ludzki kapitał, rezygnując z zarobków dzieci. Edukacja stała się swoistym towarem luksusowym, który mogą sprawić sobie tylko niektórzy. Ludzie zaczęli zachwycać się przewagą edukacyjną nad innymi i inwestować w siebie i swoje dzieci.

Na podstawie tych przesłanek dokonano analizy sytuacji w Australii i stwierdzono, iż rozwój miast miał mały wpływ na zmiany edukacyjne, również rozmiar rodzin miał mały udział w tym procesie, natomiast wzrost gospodarczy był główną przyczyną zmian, szczególnie w poziomie nauczania na uniwersytetach w Australii. Poprawa w gospodarce sprawiła decydujące zmiany w edukacji i wpłynęła na nią w decydującym stopniu. W wyniku tego wiele osób przeprowadziło się bez trudności do miast, gdzie łatwiej o właściwą i lepszą edukację niż w *country*. Zmieniły się szanse edukacyjne dla większej ilości dzieci, a w wyniku wzrostu gospodarczego wielu rodziców stało się lepiej wykształconymi, a to z kolei wpłynęło na następne pokolenia. Wiele z tych osób, wykwalifikowanych i wyuczonych, osiągnęło lepszy status i lepiej płatną pracę. Proces ten zmienił oblicze Australii, kiedy to na początku XX wieku wiele zawodów było nisko opłacanych i wiele osób reprezentowało mierne wykształcenie. W następstwie podniesienia się poziomu edukacji nastąpiło większe zainteresowanie dobrami kultury, m.in. w wielu domach australijskich pojawiły się książki i literatura piękna. Ten fakt wpłynął pozytywnie na następne pokolenie przygotowujące się do życia w Australii. Od chwili kiedy dzieci zaczęły się wychowywać w rodzinach o wyższym statusie materialnym, w rodzinach dobrze edukowanych i kulturalnych poziom edukacji wzrastał w następnych generacjach pokoleń. Gospodarczy wzrost w Australii spowodował w 21% wzrost zapotrzebowania na naukę dla ludności australijskiej. Jest to jeden z ważniejszych wydarzeń w historii edukacji w XX wieku w Australii. Gospodarczy wzrost spowodował w ponad 36% rozbudowanie szkolnictwa średniego oraz miał ponad 50% wpływ na edukację uniwersytecką w Australii¹⁷.

Najlepsze prace w Australii wiązały się z edukacją, a wymagało tego zarządzanie, technologia i profesjonalizm, dlatego rodzice ślali dzieci do szkoły, aby mogły zdobyć dobrze płatną pracę w nowej rzeczywistości australijskiej. Wiedza w XX wieku stała się koniecznie potrzebna w zaawansowanej gospodarce przemysłowej. Również moda na edukację odgrywała znaczącą rolę.

Obecnie w ramach procesu globalizacji następuje swobodny przepływ towarów, kapitału i informacji. To zjawisko dotyczy również Australii, dlatego ludzie tam

¹⁶ P. Noyce, *Futures in Education – The Report*, Hawthorn 1986, s. 23.

¹⁷ *Ibidem*, s. 35.

mieszkający muszą ciągle uczyć się funkcjonowania w nieustannie zmieniających się warunkach. W tym celu zostały powołane rozmaite instytucje wiedzy, wszystko po to, jak pisze Janina E. Karney, aby „Edukacja dorosłych była specyficznym sposobem przygotowywania do życia zbiorowego, współczesnego rynku pracy i jego przemian, dojrzewiania do ponoszenia współodpowiedzialności. Zarządzanie edukacją ma bardzo bliski związek z zarządzaniem wiedzą”¹⁸.

Zakończenie

Kondycja australijskiej edukacji przez większą część XX wieku nie była zadawalająca. Nawet po II wojnie światowej było niewiele wyższych szkół, a zamożniejsi obywatele wysyłali młodzież na uniwersytety do Wielkiej Brytanii, dopiero wiele lat później dokonały się zmiany, które doprowadziły do dzisiejszego stanu zadawalającego.

Rządy w ostatnich dwóch dekadach XX wieku usiłowały zmodernizować kraj, ale głównie skupiono się w sposób istotny na ekonomicznych problemach. Niektórzy twierdzą, iż australijski rząd nie zainwestował w edukację, badania, techniczny rozwój oraz infrastrukturę transportu, która jest wymagana do uzyskania rozwoju technicznego. Twierdzi się, iż poszczególne stany zniszczyły uniwersytety i nie są one na światowym poziomie. Bierna polityka dobrobytu nie mobilizowała ludzi do pracy, pojawiła się podklasa, podobnie jak w Ameryce Północnej i Europie. Intelktualny ludzki kapitał został wywieziony poza kraj, a australijski rząd nie do końca wykorzystał korzyści z polityki imigracyjnej. Mobilizacja australijskiego narodu została zahamowana poprzez tożsamość z brytyjskim narodem. Niektórzy twierdzą, iż Australia jest anomalią w regionie Azji i Pacyfiku, z jednej strony zdominowana przez wysoki techniczny poziom Ameryki Północnej, a z drugiej strony ma słabą elitę regulującą tym państwem, która nie może opracować społecznych i ekonomicznych strategii, by zaspokoić potrzeby ludzi w nowym wieku. Naród wydaje się być niezdolny do tego aby obronić się przed innymi państwami, np. przed Indonezją. Autor książki pt.: *Australia, the recreational society* David Mosler uważa, iż perspektywy rozwoju dla Australii w XXI wieku są wielce problematyczne¹⁹. Mosler twierdzi, iż Australia jest izolowana w swej brytyjsko-saksońskiej kulturze na południowym Pacyfiku. W latach 80. i 90. rząd redukował wydatki na

---

¹⁸ J.E. Karney, *Zarządzanie edukacją dorosłych* [w:] *Edukacja i dialog w świecie przyszłości*, H. Kwiatkowska, M. Szybisz (red.), Pułtusk 2003, s. 139–140.

¹⁹ D. Mosler, *Australia, the recreational society*, Westpont 2002, s. 131.

edukację na wszystkich jej szczeblach. Niski poziom inwestycji widzimy również w sektorze badań naukowych.

Nie jest to dobre, albowiem kraje, które z powodzeniem przejdą transformację do gospodarki opartej na wiedzy, będą miały bezprecedensowe możliwości stania się bardziej konkurencyjnymi na światowych rynkach w globalnym informacyjnym społeczeństwie. Na tym jednak nie koniec, albowiem zarządzanie edukacją ma bardzo bliski związek z zarządzaniem wiedzą. Dlatego już na konferencji naukowej poświęconej przyszłości edukacji, zorganizowanej w Australii w 1986 roku, stwierdzono, iż lepsze jest edukowanie pracownika niż płacenie mu wyższych pensji. Istotnym zadaniem jest również problem rozdzielania środków finansowych i decydowania o tym komu one przypadną w udziale. Od tego będzie zależała odpowiedź, czy edukacja będzie bardziej elitarna, czy będzie bardziej dostępna dla wszystkich. Czy rynek pracy poprzez edukację będzie rozdzielony na większą część ludzi pracujących i jaka ilość osób znajdzie się na krawędzi zatrudnienia. Istotnym pytaniem kiedyś było, czy Australii uda się zreorganizować i zostać bogatym krajem, co w tym przypadku oznaczało zastosowanie nowoczesnej technologii i informatyki, dziś siła ciężkości pytania spoczywa gdzie indziej. Nie zawsze same bogactwa mineralne stanowią o bogactwie kraju, lecz również czynniki pochodzące z kultury i społeczeństwa mają wpływ na jego rozwój. Tak np. było w przypadku Argentyny, która mając podobne minerały nie umiała wykorzystać tych zasobów w taki sposób, jak to udało się zrobić Australii, a decydującym czynnikiem była właśnie odrębna ich kultura społeczna, edukacja i wychowanie.

A zatem współczesne społeczeństwa demokratyczne, stwarzając lepsze warunki pracy, edukacji i życia, stoją przed nowymi pytaniami. Jak rozwiązać problemy bezrobocia, patologii społecznych i deprawującej opieki socjalnej. Nie jest łatwo więc określić w państwie demokratycznym uniwersalną zasadę życia społecznego i przez nią spoglądać na edukację.

LITERATURA:

Crittenden B., *Education in Australia: Conformity and Diversity*, Melbourne 1989.

Education for All Australians, Canberra 2001.

Karney J.E., *Zarządzanie edukacją dorosłych* [w:] H. Kwiatkowska, M. Szybisz (red.), *Edukacja i dialog w świecie przyszłości*, Pułtusk 2003.

Miller R.J., Shade E.D., *Foundations of Economics*, Melbourne 1996.

Mosler D., *Australia, the recreational society*, Westpont 2002.

Noyce P., *Futures in Education – The Report*, Hawthorn 1986.

Zienkowski L., *Wiedza a wzrost gospodarczy*, Warszawa 2003.

SUMMARY

The beginning of the article, titled: „The role of science, scientific institutes and the Australian government in the multicultural society of Australia”, is about knowledge as a capital and refers to the economy based upon knowledge in Australia. Then it describes scientific institutes, the education system and its structure and concentrates on the foundation of new schools TAFE in the seventies of the twentieth century. In the next part the financing of education in Australia is explained. In this part the author mainly concentrates on the budget and who is responsible for financing education in Australia. There is also attention for the costs of education and how much money is spend on education. In the end we see how educational aspects have influences on changes in society and how it influences on the need for education.